

Eesti Postimehes 1882 ilmunud, Berdjanski linnast saadetud kiri Krimmi eestlaste kohta. Krimm: Samrak (Samruk), Tarkan (Tarhan), Kadikoi (Kadō-Koi) (põhjalikumad kirjeldused). Perekopi kreis. Kertši lähedal elavad eestlased. Krimmi eestlaste olud üldiselt. Samruki ja Tarhani koolid. Taluriistad. Kõrtside keeld, juutide surve kõrtse avada. Krimmi eestlased Suhhumis ja Batumis maad kuulamas. Batumi olud. Digiteeris Andres Aule, kirjaviis muutmata.

Eesti Postimees (nr. 24), 9. juuni 1882, lk. 1–2

Eestlaste elust lõuna pool Wene maal.

Täna läheme jälle kord Eesti isamaalt eemale ja vaatame, mis suguwennad kaugel lõuna-Wene maal teewad ja kuda nad elawad. Meile on nimelt minewal kuul ühe Eestlase käest Berdjanski linnast Musta mere äärest kiri tulnud, mis pikemalt sääl elawate suguwendade elust jutustab. Meil ei ole wõimalik seda kirja just muutmata trükki panna, aga jutustame temast pääsjade järele. Kiri käib umbes nii:

„Armsad suguwennad isamaal! Tahan Teile mõnda Krimmi Eestlastest jutustada, kes siin kaugel isamaalt Tauria kubermangus elawad. Eestlased, kes 20 aasta eest ja weel ennemalt siia rändasiwad, elawad enamiste kõik Simferopoli linna ümber kaudu Krimmi poolsaarel. Neli küla Eestlasi on Perekopi kreisis kroonu maa pääl. Siis on weel üks küla, nimega Samrak, kroonu maa pääl üsna üsna Musta mere ääres 40 wersta Eupatoria linnast kaugel. Sääl elab Tallinna juurest ranna rahwas 20 peret. Nad elawad sääl nüüd kaunis hästi ja on enestele enamiste kõik uued kiwimajad ehitanud, sest ehituse puid siin ei kaswa. Lakad ja laepalgid, mida linnast ostetakse, tulewad mööda jõgesid kaugelt Wene maalt. Muidugi teada ei ole need odawad. Mina panin imeks, kui mulle üteldi, et siisgi umbes kahetuhande rublaga ja weel odawamalt wõib hää talumaja üles ehitada. See tuleb sest, et siin maa sees kiwi on, mida saega wõib lõigata ja siis müürisse panna. Talumajad ehitatakse siin palju paremine kui Eesti maal. Katused tehakse enamiste kiwist. Iseäranis hääks kiidetakse Prantsuse maalt Marseille linnast kiwa, mis kallid on, sest 70 rubla maksab tuhat, aga siis peawad ka wäga kaua wasta. Nõnda kiidawad need, kes sest kiwist katuseid on teinud.

Siis on üks selts Eestlasi 25 wersta Simferopoli linnast omale maad ostnud ja küla ehitanud, mille nimi on Utskoi Tarkan. See kord on nendel hää õnn ostnud, ja nad on odawa hinnaga saanud. Koht on ilus. Wesi on madal, et wõib käega kaewust wõtta. See on siin juba palju wäärt, sest siin on kohtasid palju, kus wesi alles 20, 30, 40, üteldakse ka 70 sülda sügawal maa sees saada on. Küla on orgu ehitatud. Küla juures on neil ilus aed, kus kõik sugu wiljapuud kaswawad, mis weel Tatarite istutuse töö on. Aga nagu alati igal hääl asjal ka oma jagu paha iuures on, nõnda ka siin. Külme tõi on see paha wõõras, kes rahwast waewab, ja see wõib aega mööda alles siis kaduda, kui rahwas selle kliimaga siin harjunud on. Igal pool jõeäärastes kenamates paikades on külme tõi waewajaks.

Simferopoli linnast 18 wersta eemal on jälle Eestlaste küla nimega Kadikoi, mõisnikkude käest renditud maa pääl. Siin elawad Eestlased muidu ka õige hästi, muud kui see on sant, mis igal pool rendi maa lugu, et ei wõi majasid

ehitada, sest et ei tea kui kaua koha pääle wõib jäeda. On rendiaeg otsas, siis peab peremees sagedaste koha päält ära minema, ja maja ehitus ei maksa. Eestlased peawad siin wanades Tatarite majades elama, mis suuremad asjad ei ole. Üks werst siit eemal on üks mõis kolme Eestlase käes rendi pääl. Siis on weel paaris külas Eestlasi Wenelaste hulgas elamas. Muidugi teada on see parem, kui nad ise keskes elawad. See saab wist ka sündima, kui, nagu kuulda on, talurahwale siin hakatakse maid müüma. Siin on küll ka maade hind nüüd hoopis kõrgemaks tõnsnud: 50 ja 60 rubla nõutakse dessätini eest. Alles mõni aasta tagasi on hind palju odawam olnud.

Minewal sügisel käisiwad siit rendimaade Eestlaste saadikud, kolm meest, üle Musta mere nurga Suhhumis ja Batumis maad waatamas. Mina olin see kord ka sääl ja rääkisin nende meestega. Nemad waatasiwad maa ära, aga ei wõtnud. Nad ütlesiwad, et see maa Eesti põllumehele ei kõlba. Batumi ümberkaudne koht on mägiline metsamaa, kus laialine põlluharimine koguni wõimatu on. Üksnes aiawili, riis, kukurus, ka wilja- ja iseäranis õuuapuud kaswawad sääl. Wiigi- ja wiinamarjad kaswawad ise metsas. Muidugi ei ole nad nii hääd kui aedades kaswatatud. Wiigipuud kaswawad õige suured, et wõiwad tubliste Sakkeust kanda. Miua wõtsin nende otsast marju ja sõin, aga see wili ei olnud hää; peab haritud olema, siis kõlbab. Wõõras inimene peab sääl õige ettewaatlik olema puuwilja süües. Wili ärgu olgu toores ega sant, muidu on kohe külm tõbi kallal, mis siin nii igapäine on, et arwa terwet inimest näha. Metsad on siin väga ilusad, ja neis on kõik sugu puid leida. Kui mina sääl olin, siis oli just Oktoober, aga kõik oli roheline ja haljas nagu kewade ajal. Kui mitte külma tõbe ei oleks, siis oleks aiapidajatel siin küll väga hää elu.

Batumi linn on weelgi nagu eht Türgi linn wõib olla, halwad ja waewased majad ja õige puhastamata uulitsad. Türklased, kelle päralt linn enne oli, on oma kadumist nagu ette näinud. Muidu on siin weel mitmet sugu rahwast. Greeklased ja Armenlased näikse kõige suuremad kaupmehed olewat. Maa rahwas on siin Grusinid ja Türklased. Esimestel on see imelik wiis, et nad sugugi mütsi ei kanna, waid neil on pashlik ümber pää seotud, nagu meil kodumaal kõwa talwe ajal. Linna uulitsatel Muhameti usku naesterahwast näha ei ole, olgu siis Saksa ja Böömi tüdrukud, kes oma laulu ja mängu odawa hinna eest kuulda pakuwad, ja Asia maa Mustlased, keda ma tükk maad linnast eemal õige suure losikonna leidsin ja kelle naesed linna kerjama tulewad ja ühte ja teist tühja asja müüa pakkuwa. Siisgi oliwad Mustlased puhtamas riides, kui neid kodumaal olin näinud. Aga lapsed oliwad neil niisama kottidega seljas nagu meil, ja mis oma selga ei mahu, need on härgade selga seotud, kes ka muud kraami kannawad. Siin ei sõideta mitte wankritega, mis mägisel maal ka wõimalik ei ole, waid kõik kraam, mis linna tuuakse ehk linnast wiiakse on hobuste ja härgade seljas. Linnas on wähe wankrid näha, ja needgi on niisugused, nagu meie maal laste mängida tehakse. Kahe tolli paksused lauad on ristpuudega kokku löödud ja ka sugu ümarguseks lõigatud, et ratas üsna neljanurgeline ei ole, ja telje külge üsna kinni kiilutud. Siis käiwad rattad teljega ühes ümber. Arwata on siis hõlbus, et niisuguse riistaga suurt koormat ei wõi wedada. — Kroonu poolest on kaunis hää tee linnast wälja mägedesse tehtud, ja raudtee ehitatakse Batumist Poti-Tiflise raudteele wälja. Wene walitsuse poolt on paljugi tehtud, mis linnale kasulik ja parem. Linn saab wist edespidi kaunis suureks kaubalinnaks. Mina arwan, et Eestlastel siin Batumi ja Suchumi ümber kanda asuda sünnis ei ole. Ma annan nõuu,

nagu seda ajalehed teinud, Jamburi ja Oudowa kreisis asuma hakata, kus maad weel saada on ja kus kliima ühesugune on, et haigusi ega tõbesid karta ei ole. Teadu pärast on isamaal ikka kõige parem, sest sääl on oma keeles koolid ja kirikud, mis mujal rasked saada. Kellel siis elu weel ära kannatada on, jäegu kodu.

Tauria kubermangus on Eestlastel juba oma koolid asutatud. Nõnda on Samraki külas rahwal ilus kool. Koolimaja on kaunis ja wiisi pärast ehitatud, kena orel sees. Rahwas on ta ise ehitanud. Siis on ka Utskoi Tarkani külas, kus Eestlastel ostetud maad on, Tatari würsti mõis, mis küla koolimajaks jääb. Aga siin ei olnud weel koolmeistrit. Mina kirjutasin rahwa soowimise pääle Peeterburi noorele mehele, kas ta ei tahaks sinna Eestlaste koolmeistriks tulla. Wastust ei ole weel tulnud, kas ta on tulnud wõi ei. Muidu on Eestlastel igas külas koolmeistrid, ehk küll mõnes kohas koolimajad puudulised ja koolmeistrid eksamita mehed. Seda ei wõi ka nii ruttu saada, sest asumise ajal on palju kulusid, ja enam jagu rahwast on tühja käega siia tulnud. Nüüd on küll enamiste kõik peremehed üsna jõukad mehed.

Siin on talumehe tööriistad juba isegi wäike warandus, ja 4, 5 ja 6 paari härgi peab atra tõmbama, kui küntakse. Hääd härjad maksawad 150 rbl. paar; ader maksab umbes 50 rubla, siis weel rihmad ja nõörid, millega hulk elajaid adra ette rakendatakse. Ei saa alla tuhat rubla riistu. Muud tööriistad on ka selle järel. Wankrid on kõik kahe hobuse tarwis. Hääd wanker maksab umbes 140 rubla. Ühe hobuse wankrid ei pruugita. Siis tulewad heina ja wilja niidu masinad ja wilja puhastamise masinad, mis kõik hääd tükk raha maksawad. Neid on tarwis, sest heina ja wilja niidu ajal on töötegijad kallid ja arwa saada, selle pärast tehakse kõik, mis wõimalik masinatega. Töömehed saawad kibedal töö ajal 25 ja 30 rubla palka kuus. Eesti peremehed peawad enamiste Wene sulaseid ja töömehi, aga pea niisama palju ja mõni kord weel enamgi Tatarlasi. Tatarid ehk Tatarlased, selle maa pärisrahwas, peawad nägema, et nad on wõõrastele sulaseks jäenud. Nad on tasase loomuga inimesed, aga ei ole suurt asja töölised, olgu siis, kui nälg õige taga sunnib. Nad peawad enamiste karjasid ja puuwilja aedu, millest aga nüüd ka suurt kasu enam ei tule. Ka on nad wiina joomise paelus. Eestlastest pean kiitusega nimetama, et nad ei ole siin lasknud kusgil kõrtsisid oma küladesse ehitada, ehk küll Juudid kallist hinda on pakkunud. Juudid ähwardanud siis naabri-mõisniku maa pääle kõrtsisid ehitada, aga ka see ei ole neile seni ajani korda läinud, sest mõisapidajad näewad ära, et see töörahwale palju kahju teeb, kui kõrts ligidal on. Juudid tahawad wägise kõrtsmikud olla ja rahwa waewaga teenitud raha käest ära ukutada. Soowida oleks, et igal pool maa ja linna walitsused selle pääle waataksiwad, sest palju on weel ka ristiinimese nime kandjaid Juutisid, kes oma ligimese kahjust kasu otsiwad. Ka selle pärast oleks soowida, et Eesti maale niisugune maakonna seadus tuleks, nagu siin on. Ma loodan, et Eesti maal õige palju kõrtsisid kaoks, kui see rahwa teha oleks. Üksi suurte teede ääres olgu arwemalt kõrtsisid teekäijate tarwis.

Üks wäike osa Eestlasi elab siis weel Musta ja Asowi mere kitsusel Kertshi linna juures. Need on ka Tallinna ligidalt ranna rahwas ja elawad siin ka kalapüügist, mis nüüd enam suur asi ei ole ja waewalt igapäewast leiba annab, sest kalapüüdjaid on wäga palju ja kalu wähe, ehk küll enne kalasaak wäga hääd olnud. Mina andsin nendele nõuu teiste Eestlaste juurde elama minna, kus neil palju parem oleks. Sääl wõiksid nad põldu teha, sest wana sõna „põllumees põline rikas” jääb ikka tõeks. Oleks soowida, et kuhu ka Eestlased

wõõra rahwa sekka elama asuwad, nad ikka enam kokku asuksiwad. Wäike selts ei jõua omale koolmeistrid ega muid waimutoidu jagajaid pidada. Noor rahwas jäeb koguni ilma õpetuseta ja on nagu kadunud wõõra rahwa seas, nagu see ka siin näha on. Siin käib sügise ja kewade Feodosia linna juurest Saksa küllast õpetaja, kes rahwast lauale wõtab ja jutlust teeb, aga terwel poolaastal ei ole neil kooli ega kirikut, kus nad pühapäewal endid koguda wõiksid. Nooremad, kes siin üles kasunud, ei tunnegi enam seda puudust, aga wanematel, kellel endine isamaal elu meel meeles, neil on igatsus waimutoidu järele.”

Nii kaugemale käib Eestlase kiri kaugelt maalt. Pääle selle jutustab kiri veel mõnda lõuna-Wene maalt, aga meie jutustame sest teine kord parajal kohal.

Meie rõõmustame, et suguwendade käekäigust sääl kaugel maal wahest teadusi saame. Meie saadame nendele siit maalt palju terwisid, sest meie leht ulatab ka sinna maale, ja teda loetakse sääl kaunis rohkeste. Meie hüüame: Armsad Eesti wennad kaugel maal! Pidage oma Eesti keelt ja isamaaad kalliks ja ärge uuustage teda wõõra rahwa seas ära. Ka isamaa pojad mõtlewad siin kodus armastuses teie pääle.

Meie oleme suguwendadele nõuu annud ligemale Wene maale wälja rännata, kui neil isamaal elu liig kitsaks läheb. Muidugi ei wõi meie keelata neid ka kaugemale rändamast. Aga kui keegi kaugemale rändab, siis anname jälle nõuu, et ta seda mitte huupi ei teeks. Ta püüdku enesele Krimmis, Kaukasuses, Samaras ehk mujal tuttawaid leida ja ärgu muidu rännaku, kui säält ustawate Eestlaste käest kindlat teadust ei ole tulnud, kas sääl ka wõimalik on asuma hakata ja leiba saada. Ilma niisuguste teadusteta on rändamine hädaohtlik, ja rändajad wõiwad kõige hirmsamasse wiletsusesse ja hädasse sattuda. „Heimath” kõneles kord, et Tallinna maalt hulk perekondasid kaugemale wälja rännanud, sest et rendid siin maal hirmus kõrged ja elu raske on. Sest näeme, et ikka niisuguseid wäljarändamisi ette tuleb. Kõigile soowime, et nad õnnelikult sinna saanud. Loodame, et wäljarändajad ettewaatlilikult oma asja toimetawad.